

SANOAT KORXONALARIDA SIFATNI BOSHQARISHNING TASHKILY-IQTISODIY MEXANIZMLARI

*Ibragimov G'anijon G'ayratovich - Toshkent Davlat Iqtisodiyot
Universiteti, Qo'shma ta'lim dasturlarini muvofiqlashtirish markaz boshlig'i -
Innovatsion menejment kafedrasida Phd dotsent*

*Qudratov Mirfozil Murod o'g'li - Toshkent Davlat Iqtisodiyot
Universiteti "Menejment" fakulteti 3-kurs talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada sanoat korxonalarida sifatni boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari tahlil qilingan. Sifatni boshqarish tizimining samaradorligini oshirishda strategik rejalashtirish, jarayonlarni integratsiyalash, xodimlarni motivatsiya qilish, xalqaro standartlarga moslashuv va innovatsiyalarni joriy etishning ahamiyati o'rganilgan. Xorijiy va mahalliy tajribaga asoslangan yondashuvlar ko'rsatib berilgan hamda sifatni boshqarish tizimini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan. Ushbu maqola sanoat korxonalarida faoliyatida sifatni boshqarishning ilmiy-uslubiy asoslarini kengroq ochib berishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Sifatni boshqarish, tashkiliy mexanizmlar, iqtisodiy mexanizmlar, sanoat korxonalarida, sifat menejmenti, jarayonlarning integratsiyasi, xalqaro standartlar, innovatsiyalar

Kirish

Sifatni boshqarish masalasi sanoat korxonalarining muvaffaqiyatli faoliyat yuritishida muhim o'rin tutadi. Zamonaviy bozorda raqobatning kuchayishi, texnologik yangiliklarning tezkor rivojlanishi va iste'molchilar talablarining ortishi korxonalaridan nafaqat yuqori sifatli mahsulot yoki xizmat ko'rsatishni, balki ushbu sifatni barqaror ravishda boshqarishni ham talab qilmoqda. Sifatni samarali boshqarish korxonaning bozor ulushini kengaytirish, xarajatlarni optimallashtirish va mijozlar ishonchini qozonishda asosiy omil sifatida qaraladi.

Sanoat korxonalarida sifatni boshqarish nafaqat texnologik jarayonlarni nazorat qilishni, balki tashkilotning umumiy boshqaruv tizimida sifat tamoyillarini joriy etishni ham o‘z ichiga oladi. Bu jarayonda xalqaro standartlar, innovatsion texnologiyalar va yuqori malakali inson resurslari muhim rol o‘ynaydi. Xususan, ISO 9001 kabi standartlar sifatni boshqarishning umumiy qoidalarini belgilab beradi va korxonaga xalqaro bozorda raqobatbardosh bo‘lish imkonini yaratadi.

Bundan tashqari, sifatni boshqarishning iqtisodiy jihatlari ham dolzarbdir. Sifatni oshirishga qaratilgan investitsiyalar, moliyaviy rejalashtirish va iste’molchilarning ehtiyojlarini chuqur tahlil qilish sifatni boshqarishda muvaffaqiyatga erishishda asosiy vositalar hisoblanadi. Sifatni samarali boshqarish nafaqat korxonaga mahsulotlarining raqobatbardoshligini oshiradi, balki uning moliyaviy barqarorligini ta’minlashda ham muhim rol o‘ynaydi.

Shu nuqtayi nazardan, ushbu maqolada sanoat korxonalarida sifatni boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini o‘rganish va tahlil qilish, ularning samaradorligini oshirish yo‘llarini yoritish asosiy maqsad qilib belgilangan. Ushbu mavzu hozirgi iqtisodiy sharoitda, ayniqsa, mamlakatning iqtisodiy rivojlanishi uchun strategik ahamiyat kasb etadi.

Metodlar

Ushbu tadqiqotda nazariy tahlil, taqqoslash va umumlashtirish usullari qo‘llanildi. Xorijiy va mahalliy adabiyotlardan foydalanib, sifatni boshqarish bo‘yicha ilg‘or tajribalar o‘rganildi va ularning sanoat korxonalarida sharoitiga mosligi tahlil qilindi. Metodologiyada statistik ma’lumotlar va sifat menejmentining xalqaro standartlariga asoslangan tadqiqot natijalari integratsiya qilindi. Shuningdek, sifatni boshqarish jarayonlarining samaradorligini baholashda amaliy ko‘rsatkichlardan foydalanildi.

Natijalar

Rahbariyatning sifat menejmentiga bo‘lgan e’tibori tashkilotning umumiy samaradorligini oshiradi. Xodimlarning jalb qilinishi va ularning bilim darajasini oshirish sifatni boshqarish tizimini muvaffaqiyatli joriy etish imkonini beradi.

Xalqaro standartlarga moslashuv va sertifikatatsiyadan o‘tish raqobatbardoshlikni oshiradi. Innovatsion texnologiyalar va avtomatlashtirish jarayonlari sifatni boshqarish samaradorligini oshiruvchi asosiy vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Sifatni boshqarishning asosiy tushunchalari

Sifatni boshqarish – bu mahsulot yoki xizmatning belgilangan talablar va standartlarga javob berishini ta’minlash va uni uzluksiz ravishda yaxshilashga qaratilgan tizimli jarayondir. Ushbu jarayon korxonaning texnologik, moliyaviy, va tashkilot tizimlari bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, uning umumiy samaradorligini ta’minlashda muhim o‘rin tutadi.

Sifat – bu mahsulot yoki xizmatning iste’molchilar talab va ehtiyojlariga mos keladigan darajasidir. Sifatni belgilashda nafaqat mahsulotning texnik ko‘rsatkichlari, balki uning iste’molchilar ehtiyojini qondirish darajasi ham hisobga olinadi. Bu omil korxonada muvaffaqiyatida hal qiluvchi rol o‘ynaydi, chunki sifat yuqori bo‘lsa, iste’molchilar sodiqligi oshadi va korxonada bozor ulushi kengayadi.¹

Sifatni boshqarish quyidagi bosqichlarni o‘z ichiga oladi:

- ✓ Rejalashtirish-mahsulotning sifat talablarini aniqlash va ishlab chiqarish jarayonlarini rejalashtirish;
- ✓ Amalga oshirish-ishlab chiqarish jarayonida sifat standartlarini qo‘llash va texnologik talablarga amal qilish;
- ✓ Nazorat- sifatni tekshirish va aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish;
- ✓ Tahlil va takomillashtirish- sifatni uzluksiz ravishda yaxshilashga qaratilgan chora-tadbirlar;

Sifatni boshqarishda milliy va xalqaro standartlar muhim rol o‘ynaydi. Masalan, ISO 9001 xalqaro standart sifat menejmenti tizimi uchun umumiy mezonlarni belgilaydi. Ushbu standart korxonalarga mahsulot yoki xizmat sifatini

¹ Fonseca, L., & Domingues, J. P. (2017). ISO 9001: 2015 edition-management, quality and value. International Journal for Quality Research, 11(1), 149-158;

oshirish, jarayonlarni optimallashtirish va mijozlar ehtiyojini qondirishga yordam beradi.²

Sifatni boshqarish tizimi muvaffaqiyati ko'p jihatdan xodimlarning malakasi va motivatsiyasiga bog'liq. Malakali mutaxassislar va sifatni boshqarish bo'yicha trening dasturlari sifatni oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, xodimlarni moddiy va nomoddiy rag'batlantirish korxonada sifatni oshirish madaniyatini shakllantiradi.

Sifatni nazorat qilish uchun zamonaviy texnologiyalar va uskunalardan foydalanish muhim. Masalan, avtomatlashtirilgan tizimlar ishlab chiqarish jarayonida inson xatolarini kamaytiradi va sifatni barqaror saqlashga yordam beradi.

Sifatni boshqarishning iqtisodiy jihatlari sifatni oshirishga qaratilgan investitsiyalarni rejalashtirishni talab qiladi. Korxonaning moliyaviy salohiyati sifatni boshqarish tizimining samaradorligini oshirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.³

Tashkiliy mexanizmlar

Tashkiliy mexanizmlar tashkilot ichidagi turli tuzilmalar va jarayonlarni birlashtiruvchi asosiy omil sifatida tashkilotning sifatni boshqarish tizimini samarali amalga oshirishda muhim o'rin tutadi. Ular korxonaning ichki va tashqi resurslarini muvofiqlashtiradi, xodimlarning o'zaro hamkorligini ta'minlaydi va sifatni uzluksiz yaxshilash uchun zarur sharoit yaratadi. Quyida xorijiy adabiyotlarga asoslangan holda sifatni boshqarishning tashkiliy mexanizmlarini yoritamiz:

Tashkiliy mexanizmlar sifat menejmentining umumiy strategiyasiga asoslangan holda shakllanadi. Philip B. Crosby o'zining "Quality is Free" (1979) asarida sifatni tashkilotning asosiy strategik ustuvor yo'nalishiga aylantirish

² B. Kattakishiyev, I.M amayusupov. Strategik menejment fanidan praktikum. - T., «Fan va texnologiya», 2008, 232 bet

³ Fonseca, L., & Domingues, J. P. (2017). ISO 9001: 2015 edition-management, quality and value. *International Journal for Quality Research*, 11(1), 149-158;

zarurligini ta'kidlagan. Bu jarayonda rahbariyatning qo'llab-quvvatlashi va xodimlarning jalb etilishi hal qiluvchi ahamiyatga ega.⁴

Sifat menejmenti strategiyasi quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- ✓ Tashkilot ichida sifat siyosatini ishlab chiqish.
- ✓ Barcha darajalarda sifatni yaxshilash bo'yicha aniq maqsadlarni belgilash.
- ✓ Resurslarni taqsimlash va ular samaradorligini nazorat qilish.

Xalqaro tadqiqotlar ko'rsatishicha, jarayonlarni integratsiya qilish sifatni boshqarish tizimini samarali tashkil qilishning muhim qismi hisoblanadi. Joseph M. Juran o'zining "Juran's Quality Handbook" asarida sifat menejmentida jarayonlarni tahlil qilish va ularni optimallashtirishga alohida e'tibor qaratgan.

Tashkiliy mexanizmlar jarayonlarni quyidagi yo'nalishlarda birlashtiradi:

- ✓ Ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish jarayonlarini bir tizimga keltirish.
- ✓ Resurslarni boshqarish va optimal taqsimlash.
- ✓ Texnologiyalarni joriy etish va ularning samaradorligini oshirish.⁵

Xorijiy adabiyotlar xodimlarni rag'batlantirish va ularning malakasini oshirishning sifatni boshqarish tizimida muhim ahamiyatga ega ekanligini tasdiqlaydi. Masalan, Edward Deming o'zining "Out of the Crisis" (1986) asarida xodimlarni sifat jarayonlariga jalb qilish, ularning bilim va ko'nikmalarini doimiy ravishda oshirish zarurligini ta'kidlagan.

Xodimlarni rag'batlantirish uchun quyidagi tashkiliy mexanizmlar qo'llaniladi:

- ✓ Moddiy va nomoddiy mukofotlash tizimlari.
- ✓ Sifat bo'yicha trening va o'quv dasturlari.
- ✓ Ochiq muloqot va fikr almashish platformalarini tashkil etish.⁶

⁴ Crosby, P. B. (1979). Quality is free-if you understand it. *Winter Park Public Library History and Archive Collection*, 4.

⁵ Juran, J. M. (1999). *Juran's quality handbook*;

⁶ Deming, W. E. (2018). *Out of the Crisis, reissue*. MIT press;

Xalqaro standartlar sifatni boshqarish tizimining ajralmas qismi hisoblanadi. ISO 9001:2015 standarti tashkilotlarning jarayonlarini samarali boshqarish va sifatni doimiy yaxshilashga qaratilgan mexanizmlarni taklif qiladi. Standartlarga moslashuv jarayonida quyidagilar amalga oshiriladi:

- ✓ Tashkiliy tuzilmani qayta ko‘rib chiqish va uni sifat talablariga moslashtirish.
- ✓ Ichki va tashqi audit tizimini joriy etish.
- ✓ Mahsulot va xizmatlarning mijoz talablari va xalqaro standartlarga muvofiqligini ta’minlash.⁷

Xulosa

Sifatni boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish sanoat korxonalarining uzoq muddatli rivojlanishini ta’minlashda hal qiluvchi o‘rin tutadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, sifat menejmenti bo‘yicha strategik yondashuv, xalqaro standartlarga asoslangan jarayonlar va innovatsiyalarni joriy qilish sanoat korxonalarini samaradorligini oshirishning asosiy omillaridir. Ushbu mexanizmlar orqali korxonalar nafaqat mahsulot va xizmatlar sifatini yaxshilashi, balki bozor raqobatida o‘z o‘rnini mustahkamlashi ham mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Fonseca, L., & Domingues, J. P. (2017). ISO 9001: 2015 edition-management, quality and value. *International Journal for Quality Research*, 11(1), 149-158;
2. B. Kattakishiyev, I.M amayusupov. Strategik menejment fanidan praktikum. - T., «Fan va texnologiya», 2008, 232 bet
3. Fonseca, L., & Domingues, J. P. (2017). ISO 9001: 2015 edition-management, quality and value. *International Journal for Quality Research*, 11(1), 149-158;

⁷ Christensen, C. M. (2015). *The innovator's dilemma: when new technologies cause great firms to fail*. Harvard Business Review Press;

4. Crosby, P. B. (1979). Quality is free-if you understand it. Winter Park Public Library History and Archive Collection, 4.
5. Juran, J. M. (1999). Juran's quality handbook;
6. Deming, W. E. (2018). Out of the Crisis, reissue. MIT press;
7. Christensen, C. M. (2015). The innovator's dilemma: when new technologies cause great firms to fail. Harvard Business Review Press;